

Könyvajánló

Clausewitz Károly: A háborúról. *Vészpérem.* Göttinger Kiadó. 1999. 610 oldal. Ára: 4800 Ft (A könyv az 1917-es második magyar nyelvű kiadás reprintje.)

A hadtudomány klasszikusának számít az eredetileg 1832-ben megjelent mű, amelyben Carl von Clausewitz porosz tábornok a napóleoni háborúk utáni korszak új katonai ismereteit rendezte egységbe, és helyezte más elméleti alapokra.

A szerző egyik fő érdeme, hogy nem hódol be a változatlan és örök érvényűnek hitt elveknek, igazságoknak, s a háborúnak, mint fegyveres küzdelemnek jelenségeit összefüggéseiben vizsgálja. Jelentős felismerése a politika és a háború összefüggéseinek feltárása. „*Esztelenség lenne – írja – ha a politikai nézőpont a katonai álláspontnak rendelné alá magát, mert a politika szüli a háborút.*” Clausewitz noha jóval a XIX. század végén kibontakozott technikai forradalom előtt írta művét, mégis a modern hadtudomány alapjait rakta le, tételeinek többsége még ma is helytálló.

A kötet anyaga nyolc nagy gondolati egységből (könyvből) tevődik össze. Az első két könyv a háború természetéről, illetve elméletéről szól. A következő részek bemutatják a hadászat, az ütközet, a haderő (mint fegyveres hatalom), a védelem és a támadás sajátosságait. Az utolsó tartalmi egység a haditervről szól. A mű mostani kiadásához fogalmakat magyarázó függelék is társult.

A könyv nemcsak a katonák számára nyújt értékes gondolatokat, mert tételei könnyen átültethetők, behelyettesíthetők életünk más területére is, és jól igazíthatók változó világunk újabb és újabb követelményeihez.

Dénes Béla: Ávósvilág Magyarországon. *Egy cionista orvos emlékiratai.* Bp. Kairosz Kiadó. 1999. Szerkesztette és az utószót írta Schmidt Mária. 229 oldal. Ára: 1380 Ft.

A könyv az egyik leghitelesebb beszámolóknak tekinthető a Rákosi-korszak koncepciós pereiről és az ÁVO-ÁVH rémségeiről.

A memoár szerzőjét – noha néhány nappal korábban kapta meg kivándorló útlevelét – 1949. május 12-én tartóztatták le az ÁVO, és hurcolták az Andrássy út 60-ba. Dénes Béla orvos volt, de már évek óta nem praktizált, a magyarországi cionista mozgalom szervezését és vezetését tekintette élethivatásának. A Rákosi-rendszer a hatalom megszerzését, illetve megszilárdítását követően szinte azonnal hozzálátott az ország szovjet mintára történő „megtisztításához”, többek között a cionista mozgalom felszámolásához.

Dénes Béla, miután két egymást követő perben elítélték, 1956-ban szabadult. Emlékiratait kiszabadulása után, 1958-ban írta meg Izraelben. Könyve egy művelt, talpig tisztességes ember kálváriáját mutatja be.

A kötet egyik jelentőségét az adja, hogy benne sok rövidebb-hosszabb utalást találunk a kora ötvenes évek büntetés-végrehajtásának viszonyaira. A szerzőt hosszú ideig börtönorvosként foglalkoztatták, fogva tartásának hét éve alatt számos helyen (Markó, Gyűjtő, Vác, Kistarcsa, Fő utca, Mosonyi utca) megfordult, van, ahol többször is.

A visszaemlékezést néhány eredeti, a Belügyminisztérium irattárában fellelhető

dokumentummal Schmidt Mária egészítette ki. Ugyanő írt a könyvhöz utószót.

Én, Pierre Rivière, aki lemészároltam anyámat, húgomat és öcsémét. Egy XIX. századi szülőgyilkosság. Michel Foucault közzétételében. Bp. Jászóveg Műhely Kiadó. 1999. 318 oldal. Ára: 1598 Ft. (Jászóveg könyvek)

Michel Foucaultnak, a XX. század egyik legnagyobb hatású szociológusának *Felügyelet és büntetés* című könyve (Gondolat Kiadó, 1990.) a büntetéselmélet és a börtönügy története alapművének számít.

Foucault e könyvéhez anyagot gyűjtve talált rá a Rivière-ügy irataira egy 1836-os közegészségügyi és igazságügyi orvosszakértői évkönyvben, s szükségesnek találta újbóli, elméleti megjegyzésekkel kibővíteni megjelentetését.

A kötet anyaga – a fentieknek megfelelően – két fő részre oszlik. Az első rész a bűnügyi dosszié anyagát tartalmazza. A különböző jegyzőkönyveket, tanúvallomásokat, s magának a gyilkosnak – aki egy 20 éves, háborodott elméjű fiatalember volt – a visszaemlékezését. A szerényen *Jegyzetek* címmel ellátott részben a szerző sokoldalúan elemzi a korabeli francia igazságszolgáltatás sajátosságait.

„A Rivière-ügy dokumentumai és a hozzájuk hasonló anyagok segítségével feltárhatjuk egy ismeretanyag kialakulását és játékszabályait (mint amilyen az orvosé, a pszichiáteré és a pszichopatológusé), az intézményekkel és a bennük fellelhető funkciókkal való kapcsolatát (például az igazságügyi intézmények és a szakértők, a vádlott, a gyilkos örült stb. kapcsolatát)”, állítja Foucault.

Oláh Miklós: A Szegedi Várörök és a Szegedi Fegyház és Börtön történeti kronológiája, 1784-1998. Szeged, Bába és Társai Nyomdaipari Kft. 172 oldal. Ára:

790 Ft. *Szegedi Csillagbörtön. Történeti, tudományos, módszertani közlemények, 1.*

Nem túlzás azt állítani, hogy a szegedi Csillagbörtön hazánk egyik legismeretesebb, a tömegkommunikáció által is kelletlenül „preferált” büntetés-végrehajtási intézménye. Voltaképp az intézet iránti fokozott érdeklődés eredményezte azt, hogy megjelenjen ez a szép kiállítású, a legalapvetőbb tájékoztatáson messze túlmutató kiadvány. (A Szegedi Fegyház és Börtön egy kiadványsorozat megjelentetését tervezi, jelen összeállítás e sorozat első darabjaként látott napvilágot.)

A könyv bevezetőjét *Csapó József* intézetparancsnok írta, utalva arra, hogy a Szegedi Királyi Kerületi Börtön 1885-ös átadása idején a világ legkorszerűbb börtönei közé tartozott. Oláh Miklós, a szerző, előszavában néhány fontos történeti adalékra hívja fel a figyelmet.

A kötet a szegedi börtönügy XVIII. századi kezdeteitől napjainkig tíz történeti periódusra osztva közli a kronológiai adatokat. Az itt közrebocsátott anyag gazdagsága valóban lenyűgöző. (Megjegyzendő azonban, hogy a magyar börtönügy történetének sajátossága, a harmincas évek „adatszegénysége”, Szegedre is jellemző.)

A *Függelék* tartalmazza az intézet igazgatóinak, parancsnokainak névsorát, a hősi halottak életrajzát, valamint bibliográfiát és névmutatót is közöl. A nyolc nyelven megjelentetett összefoglalás (rezümé) alapjául *Csapó József* szövege szolgál.

Oláh Miklós áldozatos gyűjtőmunkával gyűjtötte, s állította össze a kötet anyagát, tevékenysége azonban nem lehetett volna eredményes a Bevezetésben és az Előszóban felsoroltak segítségével nélkül.

Pataki Ferenc: A tömegek évszázada. Bevezetés a tömeglélektanba. Bp.

Osiris Kiadó. 1998. 206 oldal. Ára: 1900 Ft (Osiris tankönyvek)

A letűnőben lévő XX. századot már sokféle jelzővel illették. Közülük kevés versengethet azzal a megállapítással, hogy a XX. század a tömegek korszaka, hiszen a történelem színpadának főszereplője e században minden kétséget kizáróan a tömeg volt. A neves szociálpszichológus a tömeglélektani gondolkodás történeti alakulását és jelenkori helyzetét mutatja be könyvében.

A tömeglélektan tárgya a tömeg és a tömegviselkedés módszeres tanulmányozása, a tömegjelenségek pszichológiai értelmezési kereteinek és elméleti magyarázó elveinek kidolgozása. A tömeglélektan első virágkora hozzávetőleg a XX. század első negyedére esett. Ennek a korszaknak legfontosabb alakja *Sigmund Freud* volt, akinek hatására a pszichoanalízis sokoldalúan és mélyrehatóan befolyásolta a tömeglélektani gondolkodás menetét.

Paradox módon a század totális diktatúrái – a fasiszmus és a kommunizmus – is elősegítették a tömeglélektan további fejlődését, mivel előszeretettel alkalmazták annak eredményeit. E diktatúrák hatásrendszerének vizsgálata megint csak a tömeglélektani kutatások továbbterjedéséhez vezetett. Ennek a korszaknak – a negyvenes, ötvenes évekről van szó – meghatározó személyisége *Erich Fromm* volt. Az ő tevékenységéhez közvetlenül kapcsolódik *David Riesman* munkássága. (*A magányos tömeg* című könyve háromszor is megjelent magyarul.)

A kötet szerzője a tömeglélektan új fejleményeit is bemutatja, egyúttal kitekintést is tesz. Szerinte nem kell attól tartanunk, hogy a tömeglélektan művelői munkátlanságra kényszerülnek a jövőben.

Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-ban 1962. Szerk. *Huszár Tibor és Szabó János. Bp. Zrínyi Kiadó. 1999. 436 oldal. Ára: 1960 Ft*

A kötet valamennyi dolgozatán áthúzódó alapprobléma, hogy vajon hogyan őrződött meg a forradalmi kataklizma után a hatalom totalitárius alapszerkezete, minek kellett történnie, s milyen szándékos változtatásokra volt szükség ahhoz, hogy a hatalom lényegi folyamatossága megőrződjék.

Gazdag Ferenc az 1956-os forradalmat és az utána következő konszolidációt nemzetközi szempontból tárgyalja. *Ripp Zoltán* a Kádár korszak legelejéről, az MSZMP legitimációjáról ír. *Huszár Tibor* a hatalmi gépezet 1960-ig terjedő újjáépítésének folyamatát vizsgálja. *Huszár László* az új hatalom vezető kádereinek személyzeti adatait elemzi. *Sponga István* a magyar Országgyűlés akkori helyzetét, szerepét mutatja be. *Szabó János* tanulmányának tárgya a hadsereg 1948 és 1962 közötti sztálini, illetve posztstálini átalakítása. *Bikki István* az ideiglenes Kádár-kormány működéséről ír. *Markó György* a katonai bíróságok statáriális ítéleteit, *Bohár András* a korai kádárizmus kultúrpolitikáját elemzi. A kötet legutolsó tanulmánya a rendőrség és a politikai nyomozó szervek történetét tekinti át 1945-től 1956-ig. A könyv a benne előforduló legfontosabb személyek rövid életrajzával zárul.

A korai Kádár-rendszer hatalmi gépezetének feltérképezéséhez szükséges lenne a korszak büntetés-végrehajtásának történetét is megírni. Ennek a feladatnak az elvégzése még várat magára.

(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Szakkönyvtára szerzeményeiből.)